

Innehåll

Lika värde nr 4, 2018	2
Ledare: Ta hjälp av oss på utvecklingsresan	3
De utvecklar elevhälsoteamet för att höja elevernas kunskapsresultat	4
Mer av värde	6
Nya avhandlingar	6
Om inkludering från European Agency	6
Projekt för mer delaktighet	7
3,5 miljarder kronor för mer likvärdig skola	7
Musikhjälpen – alla har rätt att funka olika	8
Stöd och inspiration kring NPF	8
FoU specialpedagogik	
Vad vet vi om måluppfyllelse?	9
Tema: Utvecklingsarbete	10
Tillit, dialog och samverkan är nycklar i vuxenutbildningen	10
Vinnare av Guldäpplet 2018	12
Här är alla kommunala förskolor med på tåget	14
Bidrag till utvecklingsprojekt	16
Utveckla delaktigheten	16
Råd från SPSM: Utveckling med undervisningen i fokus	17
Nytt från Specialpedagogiska skolmyndigheten	18
Kurser och konferenser	18
Nytt material: Fördjupat stöd om hörselnedsättning	19
Öka kunskapen om språkstörning	19
267 av 290 kommuner	20
Se frukostseminarier i efterhand	20
Adventskalender på Facebook	20
Nya läromedel	20
Dags att söka specialskola	21
Tillgänglig utbildning: Arkitekter för en god lärmiljö	22
Forskning i tiden – forskarporträttet	23
Mer stöd och anpassningar behövs för att klara gymnasieskolan	23
Om Lika värde-tidningen	26

Lika värde nr 4, 2018

Tema: Utvecklingsarbete

Utmaning blev framgång i Upplands-Bro

Utvecklar elevhälso-
teamet för att höja kunskapsresultatet

Nycklar i vuxenutbildningen

Ny forskning: Mer stöd och anpassningar behövs för att klara gymnasieskolan

Ledare: Ta hjälp av oss på utvecklingsresan

När jag möter våra rådgivare som ger specialpedagogiskt stöd runt om i landet, berättar de ofta om möten med skolledare, förskolechefer, specialpedagoger och lärare som brinner för att utvecklas och att utveckla sin verksamhet. I fokus är ambitionen att göra det möjligt för barn och elever att kunna lyckas i lärandet – oavsett funktionsförmåga.

Vårt uppdrag som myndighet handlar i mångt och mycket om att bidra till och skapa förutsättningar för er att påbörja och genomföra den utvecklingsresan. Det handlar om det specialpedagogiska stödet, olika former av kompetensutveckling och tjänster som till exempel sajten Hitta läromedel där vi samlar läromedel som är extra bra för elever i behov av anpassningar.

Vi erbjuder också ett utvecklingsbidrag, som kallas SIS-medel, för utvecklingsprojekt. Syftet med projektet ska vara att öka måluppfyllelsen eller öka kunskapen om olika pedagogiska arbetsätt som är särskilt bra för barn och elever med funktionsnedsättning.

I det här numret av Lika värde lyfter vi några exempel där SIS-medel bidragit till att skapa utveckling och nya bättre förutsättningar, som Studielänken för unga vuxna i Örnsköldsvik. Det är ett projekt som visade sig vara så lyckosamt att det blev permanentat.

I Upplands-Bro har kommunen, med stöd från våra rådgivare, använt vårt Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning. Även här har SIS-medel bidragit till att möjliggöra utvecklingsarbetet.

Läs gärna mer om SIS-medel och hur man söker det på vår webbplats. Du och ditt arbetslag kan sitta på en idé som kan göra stor skillnad för barn och elever som är i behov av anpassningar och stöd.

Låt mig skicka med ytterligare en tanke – vi är särskilt angelägna om att stödja utvecklingsprojekt som har ambitionen att utveckla arbetsätt och metoder för att möta flickor och pojkar på ett likvärdigt sätt. Vi ser, precis som forskning och utredningar visar, att pojkar generellt får mer stöd än flickor och att deras svårigheter inte identifieras i lika hög utsträckning.

Fredrik Malmberg
Generaldirektör, Specialpedagogiska skolmyndigheten

Foto: Olle Melkerhed

De utvecklar elevhälsoteamet för att höja elevernas kunskapsresultat

I Robertsfors satsar kommunen på att förändra arbetet i elevhälsan från enbart åtgärdande till förebyggande och främjande. Med ändrad mötesstruktur har samtalen i elevhälsoteamet blivit mer kreativa.

Robertsfors ingår i Skolverkets satsning Samverkan för bästa skola där myndigheten stödjer skolor och förskolor som har låga kunskapsresultat. Robertsfors blev utvalt att ingå i projektet för att de under en längre tid haft låga kunskapsresultat på Tundalsskolan. Kommunen, skolan och Skolverket enades om några områden som skolan skulle arbeta med.

Att utveckla elevhälsoteamets arbetsätt är en del i att komma tillrätta med två problemområden: låga kunskapsresultat för elever med sociala eller emotionella svårigheter samt brister i ledning och styrning. Ytterligare arbetsområden är bedömning och betygsättning och låg måluppfyllelse för pojkar.

– Vi började med att kartlägga elevhälsans arbete. Det är viktigt att vi tar tillvara alla professioner som ingår: kurator, speciallärare, skolsköterska och logoped, säger Hilda Vidmark, rektor och ansvarig för kommunens arbete i samverkansprojektet.

Kommunen fick också stöd av Specialpedagogiska skolmyndigheten. Två rådgivare träffade alla yrkeskategorierna för djupintervjuer, lyss-

– Att ändra mötesstrukturen för elevhälsoteamet och lära sig lyssna färdigt har varit viktiga delar i utvecklingsarbetet, säger Hilda Vidmark och Anders Heldebro.

nade på hur de vill arbeta och vad de har för behov av stöd. Rådgivarna återkopplade sedan till skolledningen.

– Vi har ändrat på mötesstrukturen i elevhälsoteamet. Nu är alla professionerna med på regelbundna möten och lärarna beskriver studiesituationens utmaningar på gruppnivå och för enskilda elever. Sedan diskuterar vi i hela gruppen. Alla hjälps åt och bortser från sina olika yrkesroller. Vi fattar beslut tillsammans om vad som ska göras och följer också upp senare, säger Anders Heldebro, som i egenskap av rektor leder elevhälsans möten.

Han berättar att lärarna ofta kommer med egna idéer ”Vad kan jag göra i klassrummet?” och samtalen i gruppen blir kreativa.

– Ett enkelt exempel är om elever har problem med matematiken. Då kan vi byta ämnen på schemat så att det blir matte på förmiddagen i stället för på eftermiddagen när eleverna börjar bli trötta. En så liten förändring kan betyda mycket positivt för elever med funktionsnedsättning och även för övriga elever i klassen, säger Anders.

Tidigare anmälde lärarna enskilda elever till elevhälsan och kön blev ofta så lång att teamet inte hann med att åtgärda alla behov. Det var då också för sent att arbeta förebyggande.

– Vi måste träna på den nya mötesstrukturen, säger Hilda och Anders konstaterar att hela teamet har fått lära sig att lyssna färdigt innan de kommer med sina reflektioner.

Elevhälsoteamen gick Specialpedagogiska skolmyndighetens webb utbildning om elevhälsosamarbete och all skolpersonal har tagit del av myndighetens studiepaket om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Dessutom har förstelärarna fått handledning av myndighetens rådgivare.

– Vår utvärdering visar att skolpersonalen är nöjda med stödinsatserna, att de fått ökade insikter och ny kunskap. Nästa termin fortsätter vi att stötta elevhälsans arbete med extra anpassningar och särskilt stöd, säger Ralph Tjernström, rådgivare inom Specialpedagogiska skolmyndigheten

Text: Katri Sundberg

Foto: Johan Günséus

Mer av värde

Redaktör: Karina Johansson

karina.johansson@spsm.se

Nya avhandlingar

Lärares ledarskap som möjliggörande och begränsande i mötet med "alla" barn

Maria Olsson, Stockholms universitet, 2018

Nio lärare beskriver sina frågor, erfarenheter, intressen och kunskap när det gäller att möta barn i behov av särskilt stöd. Avhandlingen beskriver förståelsen av ledarskapet ur ett relationellt perspektiv där pedagogen möter barnen och eleverna. Lärarna har uppfattningar om hur ledarskapet kan möjliggöra men också begränsa interaktionen när det gäller barn med särskilda behov. Då utmanas ledarskapet extra mycket.

Koka sjuda steka. Ett sociokulturellt perspektiv på matlagning i hem- och konsumentkunskap på grundsärskolan

Albina Granberg, Uppsala universitet, 2018

Studien bygger på observationer i årskurs 6–9. Många av lärarna i studien har en stark idé om att mat ska lagas från grunden utifrån recept. Flertalet elever i särskolan har svårt med flera av de moment som detta kräver. Tillgången på torrvaror och bristen på färskvaror, innebär att det blir tyngdpunkt på att baka. Då missar eleven möjligheten att tillgodogöra sig kunskapen om att laga mat.

Foto: Ateljé Änggatan

Om inkludering från European Agency

Ökad måluppfyllelse

Ett projekt har undersökt olika metoder som direkt eller indirekt påverkar ungas motivation och förmåga att inhämta kunskap. Metoderna skulle öka delaktigheten och engagemanget, medföra färre skolavhopp och i slutändan öka måluppfyllelsen för alla elever. En sammanfattning av projektets resultat och rekommendationer finns i rapporten "Ökad måluppfyllelse för alla elever i inkluderande utbildning".

Inkludering i skolan bidrar till social inkludering

En ny litteraturöversikt visar att en inkluderande utbildning bidrar till ökad social inkludering för elever med funktionsnedsättning. Det gäller bland annat möjligheter att delta och samverka med andra elever i skolan, få akademisk och yrkesmässig kompetens, få en anställning

och bli ekonomiskt självständig. Rapporten heter ”Evidence of the Link Between Inclusive Education and Social Inclusion”.

Verktyg för förskolan

Ett internationellt projekt har tagit fram ett verktyg som alla yrkesgrupper inom förskolan kan använda för att reflektera över hur inkluderande den egna verksamheten är. Fokus ligger på den sociala och fysiska lärmiljön i förskolan. Verktyget heter ”Självreflektionsverktyg för miljöer med inkluderande utbildning i förskolan”.

European Agency for Special Needs and Inclusive Education är ett nätverk som består av 31 europeiska länder. Sverige representeras av Specialpedagogiska skolmyndigheten. Rapporterna och självskattningsverktyget om inkluderande utbildning finns på myndighetens webbplats.

spsm.se/webbutiken för att ladda ner de tre materialen

Projekt för mer delaktighet

Projektet Vi är med! ska ta fram nya metoder för att vuxna personer med flerfunktionsnedsättning ska vara mer delaktiga. Ett metodpaket med tillhörande utbildningsmodell för en ökad kommunikation och delaktighet ska spridas till professionen och anhöriga som möter personer med flerfunktionsnedsättning. Projektet drivs av FUB.

fub.se

3,5 miljarder kronor för mer likvärdig skola

För att stötta skolorna i arbetet med att öka likvärdigheten och kunskapsutvecklingen i förskoleklass och grundskola bidrar staten under 2019 med 3,5 miljarder kronor. För att få del av statsbidraget måste skolhuvudmannen ta fram en plan för sina insatser. Skolverket beslutar

hur mycket pengar varje skolhuvudman kan begära ut nästa år. Mellan den 15 januari och den 15 februari kan skolhuvudmannen begära utbetalning.

skolverket.se skriv statsbidrag för likvärdig skola i sökrutan

Musikhjälpen – alla har rätt att funka olika

I år sätter Musikhjälpen fokus på allas rätt att fungera olika. För att hjälpa till att sprida kunskap om ämnet har Utbildningsradion tagit fram en lärarhandledning med fakta, diskussionsövningar och instuderingsuppgifter för årskurs 7–9.

Du hittar materialet på Musikhjälpens webbplats. Musikhjälpen sänds en vecka dygnet runt i radio och tv med start den 10 december.

sverigesradio.se/musikhjalpen

Stöd och inspiration kring NPF

För att stötta och inspirera alla föräldrar med barn vars beteenden orsakar utmaningar hemma och i skolan, lanserade UR tv-serien Superungar i oktober. Nya avsnitt av den uppskattade NPF-podden och en ny inspirationssida för föräldrar finns också på UR:s webbplats.

ur.se/föräldrar

FoU specialpedagogik

Utvecklingssamordnare: Cecilia Löfberg

cecilia.lofberg@spsm.se

Vad vet vi om måluppfyllelse?

Lärarbristen framhålls som en av de största utmaningarna inom skolan. Den svenska skolan behöver rekrytera 188 000 heltidslärartjänster fram till år 2031. Det kommer årligen att krävas 23 700 nybörjare på lärarutbildningen för att täcka examinationsbehovet. Av de utbildade lärarna är det 40 000 som inte arbetar inom skolväsendet. Pensionsavgångar och fler elever nämns som förklaringar till bristen. Men den största orsaken sägs vara en flykt från läraryrket och utbildningen på grund av att det inte är attraktivt i betydelsen löneutveckling, arbetsmiljö, utvecklingsmöjligheter. Det är inte samma orsak eller tidsrymd för utvecklingen av de olika attraktionsfaktorerna men de tar sig uttryck i samma rum. Klassrummet.

Lärarna brister av alla uppgifter som inte är undervisning. Förmågan att ”swing it” med undervisningskreativitet verkar utbytt mot en förväntan att de ska ”swinga” till det med ett trollspö. Elevröster och statistik gör gällande att lärarbristen ger sämre kunskapsresultat och trygghet. Med många lärarbyten och vikarier försvinner möjligheten att bygga relation som är en viktig faktor för lärandet. Eleverna får anpassa sig efter alla olika lärare. Har lärarbristen lett till lärare i behov av extra anpassningar och särskilt stöd och känner elever ett ansvar för detta?

Om skälen till lärarbristen kan samlas i tre huvudkategorier så är konsekvenser och föreslagna lösningar desto fler. Tillståndet är både akut och kroniskt. Lärarbristen må vara matematik men ramas in av och fylls med juridik, politik, etik, pedagogik, didaktik och retorik. Vi har kriterier för att i efterhand mäta resultaten av lösningar. Men det finns verktyg och samspelsmodeller för att pröva komplexa problem och lösningar innan vi faktiskt beslutar om dem.

Att pröva sina problemformuleringar och lösningar genom att ifrågasätta normen för dem och etiskt pröva konsekvenserna innan handling, kan vara ytterligare ett perspektiv på skolans förebyggande och främjande uppdrag. Det handlar inte om nationella prov. Det handlar om nationens prov så det åter kan svänga i Sveriges skolor.

ju.se skriv PAL i sökrutan

Tema: Utvecklingsarbete

Utvecklingsarbeten kan genomföras på många olika sätt. Det kan vara stora projekt för en hel verksamhet och det kan vara små förändringar i det vardagliga arbetet.

Läs om tre utvecklingsarbeten som utgått från sin verksamhet och som haft barn, elever eller vuxenstuderande i fokus.

Tillit, dialog och samverkan är nycklar i vuxenutbildningen

Vuxenutbildningen i Örnsköldsvik erbjuder anpassat stöd genom Studielänken. Varje dag mellan klockan 8 och 16 finns lärare på plats för att ge eleverna möjligheter att klara sina studier.

Studielänken startades i projektform med SIS-medel för utvecklingsprojekt från Specialpedagogiska skolmyndigheten. Under två år har 95 elever fått anpassat stöd med fokus på dialog, relation och motiverande samtal. Nu är stödet en del i Vuxenutbildningens ordinarie verksamhet med tre pedagoger. Även en studie- och yrkesvägledare är kopplad till Studielänken, som i genomsnitt har 25 inskrivna elever.

Idén bakom projektet var att utveckla stödet i Vuxenutbildningen genom att erbjuda ungdomar 20-24 år ett anpassat stöd för att komma igång med utbildning på grund- eller gymnasienivå. Samtidigt fanns behov av nätverk mellan myndigheter som berör ungdomarna.

– Vi vänder oss till personer som behöver stöd av olika skäl. Det kan vara psykisk ohälsa, funktionsvarianter eller att du varit hemmasittare. Du kan börja med ett ämne som du känner dig kompetent i, för att studiestarten ska upplevas lättare, säger Marie Eleholm, specialpedagog och tidigare projektledare för Studielänken.

Projektet har haft ett vetenskapligt stöd genom Lena Boström, professor och Lena Randevåg, adjunkt vid Mittuniversitetet. Samarbetet

med dem har bidragit till fördjupning genom en tydlig koppling till styrdokument och forskning i projektet.

– Det har varit otroligt bra att ha tillgång till ett bollplank. Även forskningslitteraturen har haft betydelse. Den kunskap som relationsforskaren Jonas Aspelin lyfter är särskilt viktig för oss som möter unga idag, menar Marie.

Eleverna kommer hit för stöd för hela eller delar av sin utbildning, oberoende av om de går i kommunal vuxenutbildning eller hos andra utbildningsanordnare. Stödet kan ges i en pågående yrkesutbildning på distans eller i ämnen inom ordinarie verksamhet i Vuxenutbildningen. Här finns också stöd för den som behöver utveckla studiestrategier, prova på studier eller läsa hela kurser inom Studielänkens ram.

– Eleverna kan börja försiktigt och bygga på när de är mogna för det. Vi erbjuder dem ett processtöd med täta uppföljningar. Det händer mycket som påverkar förutsättningarna och vi följer varje elev och ser vad som funkar eller inte funkar, berättar Rose-Marie Hållberg, studie- och yrkesvägledare i Studielänken.

En del i projektet har handlat om att utveckla nätverk med andra myndigheter, som Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen eller CSN.

– Vi har elever med olika funktionsvariationer eller psykisk ohälsa. För dem är det svårt att söka det stöd som är nödvändigt för att det ska fungera att studera. Då behöver vi som jobbar här vara en länk till det andra stödet, säger Marie.

Framgångsfaktorerna i projektet handlar om tillit, dialog och samverkan mellan lärare samt individuellt anpassade möjligheter som berör studier, stöd och lärmiljö.

– Jag tror vi når framgång genom vårt sätt att arbeta med respektfullt bemötande. Vi når våra elever och får respons från dem. Vi har en tanke att eleven ska känna sig trygg. Om en elev börjar och sen får en ”dipp” får vi ta nya tag. Vi finns kvar här för att stötta dem, säger Margaretha Sundin, lärare i engelska.

Elevernas bild av stödet stämmer väl överens med det Marie, Rose-Marie och Margaretha beskriver. Några av dem sitter med i vårt samtal.

Christian Wikman, läser en gymnasiekurs på distans hos en fristående utbildare. Han ska senare söka till en högskole-utbildning. Att sitta hemma fungerar inte, istället väljer han att sitta vid en av arbetsplatserna i stora rummet på Studielänken.

– Det som är viktigt för mig är att känna tillit och att få vara sedd. Bara vetskapen om att det finns någon som jag kan vända mig till för att få hjälp betyder mycket, säger han.

Alice Abrahamsson, har nyss börjat på Studielänken. Hon uppskattar att stödet kan se olika ut för olika elever.

– För mig funkade det inte att läsa 20 ämnen samtidigt, som på gym-

nasiet. Just nu läser jag samhällskunskap. Det är lättare att fokusera på ett ämne i taget, säger hon.

Sarinchankrisna ”Krisna” Khat, läser svenska som andra språk, psykologi, samhällsvetenskap, kommunikation och engelska inom Vux-enutbildningen. För honom är möjligheten att få språkstöd avgörande för att klara studierna.

– Jag får hjälp med engelskan här. Sen vill jag studera till socionom, ett jobb där jag träffar människor. Men jag har också mått dåligt under perioder då det varit svårt. Då är det jätteviktigt att det finns stöd här för en i taget, säger han.

Text: Malou Nordlöf Ekström

Foto: Jonas Forsberg

Projektrapporten

Studielänkens slutrapport finns på Specialpedagogiska skolmyndighetens webbplats.

spsm.se skriv studielänken i sökrutan

Vinnare av Guldäpplet 2018

Maria Glawe är vinnare av

Guldäpplet 2018. Tillsammans med de övriga två finalisterna har hon fått utmärkelsen bland annat för sin innovativa användning av digital teknik i syfte att ge alla sina elever, oavsett förutsättningar, möjlighet att lyckas i skolan.

Digitalt kompetenta pedagoger kan vara drivande i att förnya undervisningen. Det kan även smitta av sig och utveckla skolans synsätt och miljö, menar Guldäpplets jury.

– Att vi har möjlighet att använda tekniska verktyg i vår undervisning gör att eleverna kan utvecklas på sin nivå och i sin takt på ett annat sätt än tidigare, säger Anna Bergström.

Anna är speciallärare på Lejonströmsskolans grundsärskola i Skellefteå och använder sig av programmering som ett sätt att undervisa i både svenska och slöjd.

Man kan också se en annan nytta av tekniken. Det menar Daniel Nilsson som är speciallärare på Stagneliusskolan, en gymnasieskola i Kalmar.

– I dag är eleven inte beroende av en och samma lärare som det kanske var förr. Eleven kan ta hjälp av typ 100 lärare på internet som spelar in sina genomgångar. Exempelvis kan en elev i Kalmar som inte förstår sin mattelärare ta hjälp av en lärare i Kiruna.

Daniel gör livesändningar i matematik via Facebook, Dalles matte. Där kan de elever som inte förstått se det igen eller ställa frågor i realtid.

Lärarpriset Guld- äpplet delas ut varje år till lärare som förnyat lärandet med stöd av it i egen undervisning. I år var Daniel Nilsson, Maria Glawe och Anna Bergström finalister.

– Många elever visar en helt annan sida som jag aldrig hade tänkt på eller fått se om vi inte jobbat med tekniska verktyg och jag kan som lärare på ett enklare sätt nivåanpassa min undervisning för alla elever, säger Anna.

– Elevens roll förändras från att vara enbart konsument till att bidra till undervisningen och faktiskt bli en producent, säger Maria Glawe, vår tredje finalist och speciallärare på Söderslättsgymnasiet i Trelleborg.

Det är ett nytt sätt att tänka och arbeta i skolan. Men Maria poängterar också att det inte är ett självändamål att använda teknik för teknikens skull.

– Rusta eleven med ett dynamiskt tänkande och goda strategier så att fokus hamnar på innehållet och inte på tekniken. Verktygen ska, utifrån ett kritiskt förhållningssätt, användas för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.

Alla tre speciallärarna visar på betydelsen av att våga vara påhittig i mötet med elevers olika behov. Delaktighet och inkludering genomsyrar deras arbetsätt.

– Jobbar vi med anpassningar riktade till hela klassen, kommer fler elever märka att de är hjälpta av exempelvis inspelade texter, digitala prov, inspelade genomgångar, tydligt start och slut på lektionerna, menar Daniel.

Att bejaka allas olikheter och se det som en styrka och en tillgång i är en självklarhet för många.

– Men det är ingen enkel sak utan snarare en utmaning för varje lärare, säger Maria. Ett exempel är att arbeta med specialläraren redan i planeringen av undervisningen. Jag vill inte att eleven ska känna att

skolarbetet är något nödvändigt ont utan istället något lustfyllt som är meningsfullt och berikar både kunskapsutvecklingen och den personliga utvecklingen. Det finns som sagt inga enkla metoder för att få till ökad motivation men medskapande pedagogik har en magisk effekt.

Text: Kajsa Wirén

Foto: Guldäpplet

Här är alla kommunala förskolor med på tåget

På tre år har de kommunala förskolorna i Upplands-Bro vänt utmaningar till framgång. Navet i utvecklingsarbetet är Specialpedagogiska skolmyndighetens Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning.

I Upplands-Bro finns närmare tjugo kommunala förskolor. År 2015 visade deras systematiska kvalitetsarbete på tre stora utvecklingsområden.

– Det handlade om klagomål från vårdnadshavare, pedagoger som upplevde att de saknade verktyg för att möta vissa barns beteende och brister i kunskapen om språkutvecklande arbetssätt, säger verksamhetschef Marie Lindvall Wahlberg.

Utifrån de här resultaten fick förskolecheferna i uppdrag att arbeta med Specialpedagogiska skolmyndighetens Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning.

– Som verksamhetschef ska jag stötta förskolecheferna. Vi sökte och fick SIS-medel från Specialpedagogiska skolmyndigheten och kunde därmed driva och dokumentera vårt utvecklingsarbete. Genom myndigheten utbildade vi sedan en pedagog per förskola i värderingsverktyget, säger Marie.

För att kunna skapa en miljö med en genomtänkt barnsyn satsade kommunen också på kompetenshöjande insatser om autismspektrumtillstånd och handledning för pedagogerna.

– De första positiva resultaten kom redan efter ett halvår. Pedagogerna upplevde ökad professionalitet och antalet klagomål från vårdnadshavare minskade, säger Marie.

Arbetet för ökad tillgänglighet har nu börjat bli en del av vardagen på förskolorna i Upplands-Bro och synen på vad tillgänglighet innebär håller på att förändras i grunden.

– Vi tänker på våra lärmiljöer utifrån fler dimensioner och pratar om såväl fysiska som pedagogiska och sociala förutsättningar. Vi har också börjat arbeta med tydliga rumskoncept. Målet är att alla barn ska förstå vad de kan göra på förskolans olika platser, säger förskolläraren Monica Stohne Öberg.

Agneta Lundbeck-Jansson som är specialpedagog och biträdande förskolechef, berättar att pedagogerna har börjat använda bildstöd i allt fler situationer.

– Bildstödet ger struktur. Tidigare sa vi bara att barnen skulle tvätta händerna när de hade varit på toaletten. När vi satte upp bilder på bland annat vatten, tvål och handduk blev alla momenten tydligare, säger Agneta.

Det krävs uthållighet för att tillgänglighetsarbetet ska fortleva.

– Som huvudman följer vi upp två gånger per termin och i våra kvalitetsdialoger frågar jag alla förskolechefer vad de behöver för att komma vidare, säger Marie.

En annan framgångsfaktor är den tillgänglighetsgrupp som finns på en av enheterna.

– Gruppen består av pedagoger från de tre förskolor som ingår i vår enhet. Jag sammankallar tre gånger per termin och när vi ses kan vi fånga upp situationer där det behövs stöd, säger Agneta.

För att skapa kontinuitet har förskolecheferna beslutat att utbilda ytterligare 60 pedagoger i värderingsverktyget nu i höst.

– Jag är glad att flera får den här kompetensutvecklingen och att vi får med nyanställda i arbetet. Utbildningen och verktyget ger oss en gemensam bas som gör det lättare och roligare att samarbeta, säger Monica.

Text: Annika Wallin

Illustration: Per Dahl

Att hela skolan är involverad i arbetet med att skapa en tillgänglig lärmiljö är viktigt, tycker Kajsa Sahlén, Hanna Billgren och Sara Andersson.

Värderingsverktyget som stöd

Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning ger förskolor och skolor stöd för utveckling. Materialet innehåller handledning, värdering av lärmiljön och underlag till handlingsplan.

spsm.se/tillganglighet

Tillgänglighet i digitaliseringsarbetet

Upplands-Bro kommun har låtit tillgänglighetsperspektivet genomsyra även digitaliseringsarbetet. Deras Instagram-konto DiggIt syftar till att öka alla medarbetares möjlighet till kompetensutveckling och inspiration.

[instagram.com/diggit_upplandsbro](https://www.instagram.com/diggit_upplandsbro)

Bidrag till utvecklingsprojekt

Skolor och förskolor inom skolväsendet kan ansöka om bidrag, så kallade SIS-medel, för att utveckla verksamheten. Syftet ska vara att öka måluppfyllelsen eller öka kunskapen om olika pedagogiska arbetssätt för barn och elever med funktionsnedsättning. Nästa ansökningsomgång pågår från september 2019 till december 2019. Bidraget betalas ut inför läsåret 2020–2021.

spsm.se/sis

Utveckla delaktigheten

Delaktighet innebär att höra till, både i betydelsen av en egenupplevd känsla och att faktiskt få förutsättningar att finnas med i samma aktiviteter som andra i gruppen. Delaktighet handlar också om barn och ungas rätt att uttrycka sin mening, bli lyssnade på och till inflytande.

Barn och elever med funktionsnedsättning kan möta extra stora hinder för delaktighet i förskolan och skolan. Verksamheter som vill utveckla delaktigheten kan utgå från delaktighetsmodellen som presenteras i Specialpedagogiska skolmyndighetens skrift ”Delaktighet – ett arbetssätt i skolan”. Det är en modell som bland andra Skolinspektionen använt i sin granskning av delaktighet i undervisningen.

spsm.se/webbutiken

Råd från SPSM: Utveckling med undervisningen i fokus

En bra utbildning är en av de viktigaste faktorerna för barn och ungdomars framtida möjligheter. Vad ska en förskola eller skola göra för att verksamheten ska bli så bra som möjligt? Anna Kempe, utvecklingssamordnare i Specialpedagogiska skolmyndigheten, ger några råd.

Anna menar att det handlar om att få till en bra undervisning och verksamhet utifrån barns och elevers olika förutsättningar.

– För att det ska bli möjligt behöver läraren eller förskolläraren samverka med övriga i verksamheten om hur lärmiljön kan anpassas utifrån relevant forskning.

I skolor där det finns ett centralt stöd, finns oftare rutiner för att följa upp kunskapskraven. Måluppfyllelsen för elever med språkstörning är också högre. Det visar rapporten ”Vi behöver öka kunskapen kring språkstörning”.

– Skolhuvudmannen bör se till att det finns tydliga riktlinjer om hur stödet ska organiseras och göras tillgängligt för dem som arbetar närmast eleven. Det är också viktigt att göra riktlinjerna kända i hela organisationen.

Under sitt yrkesliv har Anna mött många lärare och förskollärare som har känt sig ensamma i sitt arbete.

– Ge möjlighet till kollegiala samtal där man tillsammans med andra kan pröva olika lösningar på utmaningar man möter i jobbet. Genom att kontinuerligt förändra och följa upp arbetet kan man tillsammans utveckla verksamheten.

Skolor och skolhuvudmän som vill ha stöd eller någon att diskutera med i arbetet med att skapa lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för alla, kan vända sig till Specialpedagogiska skolmyndigheten.

– Vårt stöd är flexibelt och utgår från era förutsättningar och behov.

spsm.se/stod

för mer information om Specialpedagogiska skolmyndigheten stöd

spsm.se/webbutiken

för att ladda ner rapporten

Text: Sara Håkansson

Foto: Cecilia Nordstrand

Nytt från Specialpedagogiska skolmyndigheten

Kurser och konferenser

Nätbaserade kurser

Våren 2019.

Kurser för dig som vill öka din specialpedagogiska kompetens. De handlar bland annat om tillgängliga lärmiljöer och delaktighet, pedagogiska konsekvenser av olika funktionsnedsättningar och digitalt lärande.

Anmälan är öppen, först till kvarn gäller.

Fritidshem för alla elever

Västerås 16 januari, Katrineholm 24 januari och Sunne 31 januari.

Tematräffar om inkludering, socialt samspel och lärmiljöer för barn i behov av särskilt stöd på fritidshem. Du får också samtala med andra lärare på fritidshem.

Anmälan senast 14 respektive 20 december.

Baskurs om språkstörning

Härnösand 23 januari och 20 februari, Gällivare 23 januari och 21 februari.

En kurs om vilka stödinsatser som behövs för att elever med språkstörning ska få möjligheter att utvecklas och nå kunskapskraven. Du deltar i två träffar och gör däremellan en arbetsuppgift.

Anmälan senast 2 januari.

Inspiration om Stödmaterial elevhälsa

Nätbaserad kurs.

En nätbaserad baskurs som är verksamhetsinriktad, erfarenhetsbaserad och processfokuserad med diskussioner och arbetsuppgifter kring it-verktyg i matematikundervisningen. Deltagarna får möjlighet att själva prova att använda olika verktyg på dator och pekplatta.

Anmälan senast 5 oktober..

Forskning inom hörsel- och dövområdet

Linköping 21 mars.

En konferens med korta föredrag av forskare och doktorander om det senaste inom deras forskningsområde och panelsamtal där även yrkesverksamma deltar. Konferensen arrangeras av Specialpedagogiska skolmyndigheten och Linnécentrum HEAD.

Anmälan senast 15 februari.

Mer information om dessa och andra kurser, konferenser och arrangemang finns på

spsm.se/kurser

Nytt material: Fördjupat stöd om hörselnedsättning

För alla som arbetar med barn, elever och vuxenstuderande med hörselnedsättning finns nu ”Stödmaterial hörselnedsättning”, som ger fördjupat stöd i yrkesutövningen. Fokus är lärmiljöer där kommunikationen huvudsakligen sker med hjälp av talat språk. Stor vikt läggs därför vid pedagogisk kompetens och förhållningssätt, god ljud- och ljusmiljö samt hörteknik i dessa lärmiljöer.

Materialet består av två delar, en praktisk del med framgångsfaktorer och en teoretisk del. Det webbaserade materialet kan användas för fortbildning enskilt eller i grupp.

spsm.se/stodmaterial-horselnedsattning

Öka kunskapen om språkstörning

Brist på utbildade lärare, speciallärare och specialpedagoger och brister i kunskap är utmaningar för skolor som ska ge elever med språkstörning rätt anpassningar och stöd. Det visar en nationell kartläggning som Specialpedagogiska skolmyndigheten genomfört.

Nu arbetar myndigheten med att ta fram insatser för kompetensutveckling i hela landet, för att förbättra stödet till barn och elever med språkstörning. På myndighetens webbplats kan du ladda ner rapporten ”Vi behöver öka kunskapen kring språkstörning”, läsa mer om språkstörning och vilket stöd myndigheten erbjuder.

spsm.se/webbutiken här finns rapporten

spsm.se/sprakstorning

267 av 290 kommuner

har ställt frågor till ”Fråga en rådgivare”. Det är en tjänst som svarar på frågor om specialpedagogiska konsekvenser av en funktionsnedsättning. Specialpedagogiska skolmyndigheten står bakom tjänsten.

spsm.se/fragaenradgivare

Se frukostseminarier i efterhand

Se de frukostseminarier som Specialpedagogiska skolmyndigheten har genomfört i efterhand på Youtube. Seminarierna handlar språkstörning, elevhälsoarbete, specialskolan, skolsituationen för barn, elever och vuxenstudier med funktionsnedsättning respektive likvärdigt stöd sett ur ett genusperspektiv. Alla seminarier är tolkade till svenskt teckenspråk.

spsm.se/frukostseminarier

Adventskalender på Facebook

Den 1 december startar Specialpedagogiska skolmyndigheten en adventskalender på sin Facebooksida. Varje dag fram till julafton ger en eller flera medarbetare på myndigheten i korthet sitt bästa tips eller råd om till exempel läromedel och alternativa verktyg. Följ myndigheten på Facebook: [SPSMsverige](https://www.facebook.com/SPSMsverige)

Nya läromedel

Historievinden

Ett webbaserat läromedel som tar upp viktiga händelser i världen och Sverige från 1900-talets början fram till i dag. Materialet innehåller filmer, ordlista, övningar, diskussionsfrågor och persongalleri.

Målgrupp: elever som är döva eller har en hörselnedsättning, specialskola åk 8–10 och gymnasiet.

spsm.se/webbutiken

Dags att söka specialskola

Sista ansökningsdag 15 januari

Specialpedagogiska skolmyndigheten driver nio specialskolor runtom i landet. Birgittaskolan i Örebro, Kristinaskolan i Härnösand, Manillaskolan i Stockholm, Vänerskolan i Vänersborg och Östervångsskolan i Lund är regionala skolor för elever som är döva eller har hörselnedsättning.

Åsbackaskolan i Örebro tar emot elever som är döva eller har en hörselnedsättning i kombination med utvecklingsstörning samt elever med tidig dövblindhet.

Ekeskolan i Örebro är för elever med synnedsättning och ytterligare funktionsnedsättning

Hällsboskolan i Stockholm och Umeå tar emot elever med grav språkstörning.

Skolorna lär ut samma saker som grundskolan gör, men på ett sätt som är anpassat till eleverna och deras förutsättningar. Här finns till exempel teckenspråkiga lärare med specialistkompetens och lärverktyg som gör det lättare att förstå och lära. De flesta av våra skolor har också boende för elever som bor långt från sin skola.

Skicka ansökan senast den 15 januari 2019 via

www.spsm.se/specialskola

När ansökan kommit in, bedömer en nämnd vilka elever som ska antas.

Vill du veta mer eller besöka en av våra skolor?

Ring oss på 010 473 50 00 eller titta in på

www.spsm.se/specialskola

Prenumerera på våra nyhetsbrev

Vill du få information om nya läromedel, kurser och aktiviteter inom det specialpedagogiska området i Mellersta eller Södra regionen, specialpedagogisk forskning och praktik i Europa eller när det finns ett nytt nummer av tidningen Lika värde att ladda ner? Prenumerera på något av våra nyhetsbrev.

spsm.se/nyhetsbrev

Tillgänglig utbildning: Arkitekter för en god lärmiljö

Text: Pia Persson, Samordnare för tillgänglig utbildning

pia.persson@spsm.se

När jag för många år sedan började på Specialpedagogprogrammet på Malmö högskola var det professor Jerry Rosenqvist som var vår första föreläsare. Han sa att vi som ska bli specialpedagoger ska bli framtidens arkitekter för en lärmiljö som passar alla. Detta var för mig en inspirerande tanke som jag tagit med mig i mitt arbete.

I mina specialpedagogiska uppdrag med att förbättra skolsituationen för elever blev det självklart att fokusera på lärmiljön. Jag försökte förklara för pedagoger och kollegor att vi skulle kartlägga och utveckla elevens omgivande miljö i skolan. Svårigheten var att vi som arbetade med eleverna hade olika föreställningar om vad lärmiljö innebar. En annan svårighet var att vi inte hade en gemensam tankemodell för vad en god lärmiljö är. När jag för första gången såg tillgänglighetsmodellen så tänkte jag Här har vi det! En modell som vi kan utgå ifrån för att få en gemensam förståelse.

Nu har det gått drygt fyra år sedan tillgänglighetsmodellen presenterades av Specialpedagogiska skolmyndigheten. Modellen har underlättat vid samtal om lärmiljön när jag gett stöd till förskolor och skolor. Den gör så att vi ser hur den fysiska, sociala och pedagogiska miljön samspelar för att skapa, och ibland tyvärr hindra, förutsättningar för lärande. Att det finns en gemensam förståelse för vad lärmiljö är, är nödvändigt för att en skola eller arbetslag ska arbeta mot en gemensam förändring.

Det är många som ser värdet av tillgänglighetsmodellen. Allt fler beställer materialet och skolpersonal tar del av den kompetensutveckling som Specialpedagogiska skolmyndigheten erbjuder. Många skolor och kommuner söker stöd för att utveckla lärmiljön utifrån modellen. Den används också för att planera hur nya skolor ska utformas för att vara tillgänglig för den mångfald av elever som skolan möter.

Det är i mötet mellan eleven och miljön som lärandet sker, som professor Jerry Rosenqvist sa. Vi kan alla bidra med att skapa en tillgänglig lärmiljö för alla barn och elever.

Läs mer om Värderingsverktyget för tillgänglig utbildning och tillgänglighetsmodellen på

spsm.se/tillganglighet

Foto: Drago Prvulovic

Forskning i tiden – forskarporträttet

Helena Hemmingsson, Professor i specialpedagogik vid Stockholms universitet samt gästprofessor i arbetsterapi vid Linköpings universitet.

Aktuell med

Rapport kring hur elever i behov av stöd i gymnasieskolan upplever att deras behov av anpassningar tillgodoses. Flera forskningsprojekt inom området IKT och delaktighet.

Mer stöd och anpassningar behövs för att klara gymnasieskolan

I en nyligen publicerad studie från Linköpings universitet, framkommer att majoriteten elever i behov av stöd i gymnasieskolan, anser att deras behov av anpassningar i skolan inte blir tillräckligt tillgodosedda.

Studien är en uppföljning av ett projekt med gymnasieelever, som under 2011–2014 intervjuades före och efter insatser med teknikstöd i ett projekt i Hjälpmedelsinstitutets regi.

– Den nya studien baseras på samma elev- underlag, berättar Helena Hemmingsson, professor i specialpedagogik vid Stockholms universitet och gästprofessor i arbetsterapi vid Linköpings universitet. I studierna använde vi bedömningsinstrumentet BAS (Bedömning av anpassningar i skolmiljö). Vi kan på det sättet undersöka skolmiljön utifrån olika elevgruppers behov. Sett ur elevernas perspektiv kan det visa inom vilka områden skolan kan behöva utveckla sitt stöd.

Totalt har 484 elever från tolv skolor i fem kommuner intervjuats. De valdes ut inför den första studien av sina respektive skolor som elever i behov av stöd. Ungefär hälften av eleverna har någon form av diagnos och hälften är utan. De har fått skatta i hur hög grad de tycker att de får stöd från skolan i 16 områden kopplade till skolarbetet. De undersökta områdena omfattar både praktiska saker och allmänt hur det fungerar i skolan, till exempel att komma ihåg saker, skriva (anteckna, redovisa skriftligt), läsa, göra prov, göra läxor och matematik.

Strax över hälften av eleverna får specialpedagogiskt stöd från lärare, lärarassistent eller specialpedagog, men samtliga elever anser att de behöver ytterligare stöd och anpassningar.

Uppemot 90 procent anger att de behövde stöd i området ”komma ihåg saker” och av dessa tycker mer än hälften att de saknar stöd i detta från skolan. Över 60 procent upplever att de saknar tillräckligt

stöd i de akademiskt inriktade områdena skriva, läsa, göra läxor och göra prov. Mer än 50 procent av eleverna anger att de inte fått något stöd alls i dessa områden. Undantag är matematik, där stödet upplevs som något bättre.

En av slutsatserna som kan dras, är att de elever som behöver mest stöd och anpassningar återfinns bland dem med störst frånvaro, bland elever i yrkesinriktade program och bland elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.

– De här resultaten känner både lärare och rektorer igen, säger Helena Hemmingsson. Elevernas problem finns genom hela skoltiden och försvinner inte. Att enbart få insatser under grundskoletiden räcker inte, de måste fortsätta även på gymnasienivå. Vi vet att många elever inte får godkänt i kärnämnen – fler behöver få hjälp med att klara det. Men det stupar på att det specialpedagogiska stödet inte är särskilt utbyggt i gymnasieskolan. Här behövs en ny syn på hur skolan kan möta elevernas behov. Överlag kan sägas att det är viktigt att dessa elever får allt det stöd de kan få, dels i samarbete med elevhälsan, dels att skolan vid behov även tar in hjälp utifrån.

– Just nu avslutar vi insamlingen av data för ännu en undersökning. Vi har gått vidare och följt samma elever även efter att de slutat gymnasieskolan. Har de fått jobb? Pluggar de vidare? Har stödet de fått gett någon hjälp? Den rapporten kommer inom en inte alltför lång framtid och det ska bli spännande att få fram det resultatet. Baserat på elevernas önskemål om behovet av hjälp med att komma ihåg saker, pågår utvecklingen av appen ”RemindMe”. Den fungerar som en interaktiv webbaserad kalender med påminnelsestöd. Appen används och provas dels på grupper med barn och unga, dels även på äldre personer.

Helena medverkar i ytterligare projekt både vid Linköpings och Stockholms universitet. Bland Stockholmsprojekten finns ett som handlar om ögonstyrning för barn med mycket stora rörelsehinder.

– Inom det området är Sverige världsledande, säger hon. Hittills finns väldigt lite publicerat om detta. Med ögonstyrning kan barn utan tal och med omfattande rörelsehinder använda datorn både i skolan och på fritiden för att bland annat kommunicera med andra, till lek och spel och till lärande i skolan.

Ett pågående projekt vid Linköpings universitet är ett samarbete med Medierådet som handlar om internetanvändning och delaktighet i vardagen för ungdomar med utvecklingsstörning. Den första artikeln från det projektet är på väg att publiceras. Genom undersökningen hoppas man kunna se hur internetaktiviteter kan anpassas för att öka dessa ungdomars möjlighet till delaktighet och inflytande.

Text: Bella Danowsky

Foto: Niklas Björling

Illustration: Michael Schneider

Läs mer

Den nyligen publicerade studien som presenteras i artikeln heter “Which students need accommodations the most, and to what extent are their needs met by regular upper secondary school? A cross-sectional study among students with special educational needs”.

Författare är Moa Yngve, Helene Lidström, Elin Ekbladh och Helena Hemmingsson.

tandfonline.com skriv Yngve, Moa i sökrutan

Appen RemindMe

liu.se/forskning/remindme

Om Lika värde-tidningen

Nästa nummer ute den 22 februari

Specialpedagogiska skolmyndigheten ger ut tidningen Lika värde.

Den kommer ut med fyra nummer om året.

Vi skickar den till förskolor, skolor, utbildningsförvaltningar och skolpolitiker runt om i Sverige. Tidningen är gratis och kan beställas på

spsm.se

Hos Specialpedagogiska skolmyndigheten får du stöd när du skapar lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för alla. Vi erbjuder specialpedagogiskt stöd till skolor och förskolor i hela landet, svarar på frågor och erbjuder kurser och konferenser. Vi driver också flera specialsolor, fördelar statsbidrag och utvecklar läromedel. Välkommen till Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik.

©2018 Specialpedagogiska skolmyndigheten

Ansvarig utgivare: Birgitta Olsson Tapper

Redaktör: Sara Håkansson

Redaktion: Malou Nordlöf Ekström, Karina Johansson och Anna Rosenberg.

Adress: Specialpedagogiska skolmyndigheten,
Lika värde, Box 6074, 700 06 Örebro

Telefon: 010 473 50 00

E-post: likavarde@spsm.se

Facebook: SPSMsverige

Twitter: SPSMsverige

Linkedin: Specialpedagogiska skolmyndigheten

Omslag: Monica Stohne Öberg med barn på en av förskolorna i Upplands-Bro.

Omslagsfoto: Per Dahl

Produktion: Liljedal Communication AB

Prenumerera kostnadsfritt på Lika värde.

spsm.se/likavarde

Redaktionen ansvarar ej för insänt, ej beställt text- och bildmaterial.

Citera oss gärna, men ange alltid källan.

Rättelse

Det finns paragrafer i två olika lagar som är särskilt viktiga att känna till vid gymnasieutbildning för ungdomar med svåra rörelsehinder. Det är dels undantagsbestämelsen i skollagen, kap 15, 26 § och dels gymnasieförordningen, kap 11 4 §. Av den senare framgår att rektor under vissa omständigheter får befria eleven från upp till hälften av utbildningen i en kurs utan att antalet gymnasiepoäng för kursen minskas. I en av artiklarna i Lika värde nummer 3 framgick det inte att det handlade om två olika lagar.